

MAANDBLAD VAN

Oud-Utrecht

VERENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

Redactie: H. de Jong, Aurorastraat 26, Utrecht

*Administratie: Mr. N. B. ten Bokkel Huinink, secr. der vereniging, Lessinglaan 9,
Utrecht. Gironummer penningmeester: 575520 ten name van „Oud-Utrecht”*

EEN EN DERTIGSTE JAARGANG / NUMMER 4 / APRIL 1958

HET LIBER SECRETORUM VAN HET KAPITTEL TER HORST BIJ RHENEN

Een der depots van het Rijksarchief te Utrecht is dat der kleine kapittelen en kloosters. Het bevat o.a. stukken afkomstig van de kapittelen van de H. Drievuldigheid ter Horst bij Rhenen, St. Jan Baptist te Wijk bij Duurstede en van St. Jan Evangelist te Montfoort. (Het archief van het kapittel van St. Joris te Amersfoort berust ten gemeentehuize aldaar). Voorts worden archivalia van enige mannen- en vrouwenkloosters in genoemd depot bewaard¹⁾ Uit deze heel summiere inventarisopgave blijkt wel, welk een schat aan historische gegevens de afdeling K. k. en k. bevat, hoewel de archieven der zogenaamde statenconventen bij „de betreuenswaardige opruiming in het Provinciaal archief in het begin der 19de eeuw” grotendeels zijn verdwenen²⁾.

Wij willen ons hier slechts bezighouden met één stuk van het eerstgenoemde kapittel en wel met het Liber Secretorum, geschreven in 1559. De titel bedoelt niet iets sensationeels te suggereren: het boek der geheimen bevat slechts particularia van het Horster kapittel namelijk afschriften van de fundatiebrief en van de oorkonde die Karel V deed uitgaan, oude en nieuwe statuten, lijsten van bezittingen, eedsformulieren en een naamlijst van de kanunniken en benificieerde priesters. De naam Liber Secretorum is de gebruikelijke voor dergelijke charters.

Naast de statuten die ons de inrichting van het kapittel doen kennen, lijken ons de lijsten van bezittingen het belangrijkste, zowel om de topografische en toponymische gegevens en de opgave van persoonsnamen als om die omtrent de rechten op de grond.

¹⁾ J. de Hullu en S. A. Waller Zeper, Catalogus van de archieven der kleine kapittelen en kloosters, Utrecht 1905.

²⁾ S. Muller Fz. Inleiding tot genoemd werk onder 1.

Maar alvorens daarop in te gaan, willen wij eerst het boekje zelf beschouwen. Het is op papier geschreven en in perkament gebonden en telt slechts ongeveer veertig folio's, recto et verso beschreven. Het ontstond in de tijd dat het gothisch-cursieve of naar de oorsprong angelsaksisch schrift in de Nederlanden nog in zwang was en tot ver in de 17de eeuw zou blijven ³⁾. P. C. Hooft ging eerst in 1635 in zijn *Nederlandsche Historien*, die hij in 1628 begon, van gothisch op italiaans schrift over ⁴⁾. Het eerste blijkt toch in de paleografie wel iets meer geweest te zijn dan „een komeet aan de hemel van de geschiedenis”, zoals Ben Engelhart en Frans de Clercq in hun aardige Prismaboekje „Vijftig eeuwen schrift” trachten te suggereren ⁵⁾.

Calligrafisch is het *Liber Secretorum* van een grote sierlijkheid, die enigszins vrouwelijk aandoet en ons herinnert aan de constatering van A. Hulshof, dat „die gotische Kursive einen ausgesprochen französischen Charakter hat, ohne Zweifel unter dem Einfluss der Kanzlei der burgundischen Herzöge” ⁶⁾. In tegenstelling tot het vaak onpersoonlijke van vele gothische charters vertoont ons *Liber* een uitgesproken karakter: liefde, toewijding, nauwgezetheid, zin voor evenwicht, ja zelfs iets van latijnse klaarte lezen we af van de harmonisch verdeelde bladspiegels.

Bezittingen, erfpachten en renten.

De bezittingen van het kapittel worden onderscheiden in die gelegen in Overijsel buiten Zwolle ⁷⁾ en die „gheleghen inden gerechte van Marssche inde Renenssche ende Wagheningssche Nuwe byder Gribbe ende achterberch”. Van de laatste laten wij hier de letterlijke tekst in extenso volgen. Vooraf zij opgemerkt dat met de Nuwe bedoeld wordt de Nude, Noda, Noden, (datief *hnōdi*, vermoedelijk groef, geul, waterloop) reeds in 855 genoemd ⁸⁾, in 1165 opnieuw vermeld in een oorkonde van Frederik Barbarossa ⁹⁾, die toestond de dam te Noden door te graven en het water noordwaarts te leiden.

³⁾ H. Brugmans en O. Oppermann, *Atlas der Ned. Palaeographie*, 's Gravenhage, 1910.

A. Hulshof, *Deutsche und Lateinische Schrift in den Niederlanden (1350—1650)*, Bonn MCMXVIII.

H. Reussens, *Eléments de paléographie*, Louvain 1899.

⁴⁾ H. W. van Tricht, P. C. Hooft, Arnhem MDCCCCLI: een reproductie van de merkwaardige bladzijde in Hoofts m.s. met deze overgang t.o. bldz. 189.

⁵⁾ Utrecht-Antwerpen 1957 De schrijvers reduceren m.i. de betekenis van het gothische schrift, hoewel zij toegeven dat het in het noorden een vrij langdurig leven leidde, in de 17de eeuw hier en daar voor dagelijks gebruik gebezigd werd en in Duitsland thans nog. Wat de gothische *drukletter* aangaat, in 1892 verscheen nog in Amsterdam bij J. Brandt & Zoon en te Haarlem bij Joh. Enschedé en Zonen een foliobijbel in deze letter. Zie Ned. Bijbels en hun uitgevers 1477—1952 Proost en Brandt N.V. 1952.

⁶⁾ *Deutsche und Lateinische Schrift in den Niederlanden*, Einleitung V.

⁷⁾ Deze zullen gepubliceerd worden in de Driemaandelijke Bladen.

⁸⁾ Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301, 69.

⁹⁾ Idem 448.

Wijlen H. J. Moerman stond in zijn Nederlandse Plaatsnamen (1956) in dubio of de terra Noda de utrechtse Neude of de toegang tot de Gelderse Vallei bedoelde. Het eerste leek hem waarschijnlijker ¹⁰⁾.

fo. 21 Universael Register ende bepalinge van Landen Erffpacht ende Renten van t Capittle vander Horst.

1. Een hoeve leggende int wout buyten Amersfoirt onder die caspel van Luesden genaemt Hohorst groot synde 127 mergen daer oostwerdt nae ghelegghen is Frans van Woordtwyck, westwerdt Heynrick Versper ende Jan Booter van Snellenborch ende die weduwe van Willem Berck zuydtwerdt Jan Steven Lauwen ofte synen erven ende Jan Booter van Snellenborch noordtwaerts die moederberch.

2. Noch een hoof geheten Cleyn Muers ghelegghen int wout in die caspel van Bommelgen ¹¹⁾ bepaelt oostwerdt met Colfschoten ende Glinthorst zuydtwerdt Dashorst, westwerdt mit Groot Meurs ¹²⁾ ende Middelmuers noordwerdt Hardevelt. Dese hoof gift jaerlix op sinte Meertens avont twe stuyvers tot een erfpacht te betalen tot Amerongen. Ende dese hoof is veertich merghen groot.

Dit is den Erfpacht en Renten van het Capittel.

fo. 22 3. Noch een erfpacht jaerlix gaende vuyt dertich merghen veens leggende in Capellen lot onder die Caspel van Venedael die somme van tweentzeventich gulden / die welcke vuyt reykende is Wouter Heynricxz. Hover.

4. Dat Convent van Renen gift jaerlicx seven schepel rogge voor welke betaelt drie gulden tien stuyvers.

5. Item meester Arien van Stoutenborch vuyt syn goet leggende inder Mersche ¹³⁾ jaerlicx acht gulden tien stuyvers.

6. Item Jacob van Renen gift vuyt syn brouwinghe ¹⁴⁾ ghe-naemt die Pegel leggende Achterberg twe gulden.

7. Item Aelbert Goertssz. wt syn hofstede ghelegghen Achterberch by Levendael jaerlix een gulden.

fo. 26 Die goederen ghelegghen inden gherechte van Marssche ende Renensche ende Wagheningssche Nuwe byder Gribbe ende achterberch.

1. Inden eersten Inder marsschen vier ackeren lants groot ontrent anderhalff merghen bepaelt oostwaert ende zuydwaert

¹⁰⁾ In voce *noed* bldz. 169

¹¹⁾ Welk kerspel hier bedoeld wordt, is mij onbekend.

¹²⁾ De adjectieven groot en klein werden piëteitshalve gegeven, de oude stam-sate heet: groot, de jongere: klein (zie ook P. Vinc. van Wijk O.C., Boerderij-namen, Leiden 1948, bldz. 48 en 77).

¹³⁾ De Mersche of Marsche behoorde oorspronkelijk tot het Nedersticht (Vgl. W. van Iterson De geschiedenis van het pontveer te Rhenen in Jaarboekje O-U 1953 en W. F. J. den Uyl, De grenzen van het gewest Utrecht sedert 1795 in Jaarboekje O-U 1957).

¹⁴⁾ Vermoedelijk een brouwerij. De naam Pegel komt nog voor. In oude stukken wordt vaak het Pegelschut in de Grift vermeld.

Die goederen yhelegghen inde yherachte
 van Marssche en Lenteffche en
 vooaghemingssche Nubde byder Sib.
 be ende achterberch

Ind vesten funder marssche vuer arkeren
 lant groot ontrent ander halff mēssche
 bepaelt oostwaert en zündwaert durch
 vourke, oostwaert durch en hynwark byster
 noordwaert en zynstroom

2

Noch twee arker lant groot ontrent een
 halff mēssche bepaelt oostwaert die
 lantromenduer zünden en west die oost
 mēssche straat, noord en oost west

3

Noch een arkeren vleggen arker
 fonder vuer groot ontrent twee hont
 lant bepaelt oost en west durch
 vourke pelgrims zünden mēssche
 guthgele die brunn, noord, oost en
 durch ind zynstroom

Dirck Vonck / westwaert Dirck ende Heynrick lyster / noordt-
waerdt den rynstroom.

2. Noch twee acker lants groot ontrent een halff merghen bepaelt
oostwaert die Landcommenduer ¹⁵⁾ zuyden ende west die ghe-
meyn straet ¹⁶⁾ / noorden Gerit noest.

3. Noch een Ackerken ghelegghen achter touwe veer ¹⁷⁾, groot
ontrent twee hont lants bepaelt oost ende west Dierick Vonck
pelgrimsz. zuyden Meyster Ruthgher die bruyn / noorden over
den Dyck Inden Rynstroom.

4. Noch twe ackeren lants groot ontrent een merghen bepaelt
oost Dirck vonck voorsz. zuyden Mr. Ruthger die bruyn / west
Jan lysters / noorden den Rynstroom /

5. Noch twe ackeren lants groot ontrent twe merghen bepaelt
oost Steven van Grootvelt suyden Mr. Ruthger die bruyn / west
die kerck tot Renen, noorden den Rynstroom.

6. Noch twe ackeren lants ontrent twe merghen / bepaelt oost
Willem arienssz. weduwe / suyden die leetsche wegh, westwaert
Marten gravincx / noorden die Heeren van sinte Katherinen
binnen Utrecht.

7. Noch een acker lants groot ontrent een morghen bepaelt oost
dat gasthuys binnen Renen suyden die leetsche wegh / West
Herman Scarpinck selffs / noorden die Heeren van sinte Katherinen
binnen Utrecht.

fo. 27 8. Noch vier ackeren lants groot ontrent acht hont lants
ghelegghen Inde wageningsche nu / bepaelt oost ende zuyden
Heynderick Valckenaer / west die kerck tot Rhenen / noorden
dat Convent tot Renen ¹⁸⁾.

9. Noch vier ackeren lants groot ontrent ses merghen / ghelegghen
inde Renensche nu / bepaelt oost Eerst van Eewyck, suyden over
den ofwech tot aen die kercke camp / West Claes lyster / noorden
die Weytdyck.

10. Noch een Campken lants ghelegghen inde neernude / groot
ontrent elf hont lants bepaelt oost dat gasthuys binnen Renen /
Suyden die Weytdyck / West dat Convent binnen Renen / noor-
den die grift /

11. Noch een stuck hoylants gelegghen Inde maet ¹⁹⁾ groot ontrent
ses merghen lants bepaelt oost die Coninck ²⁰⁾ / Suyden die maet-
steghe / West die kerck van Renen / Noorden streckende over
die grift tot Inde cromme eem /

12. Noch een ackercken hoylants ghelegghen Inden Horstbrant
groot ontrent een halff merghen lants / bepaelt oost den Com-
menduer tot Renen / suyden die hoochsteghe / west dat Convent
binnen Renen / Noorden die maetsteghe /

15) Van het Duitse Huis, kommanderij Rhenen.

16) De huidige Cuneraweg.

17) Voor de plaats van het oude veer, zie Van Iterson, a.w.

18) Het Agnietenconvent.

19) De Helmertsmaet.

20) Philips II.

13. Noch twe ackeren lants ghelegghen op heymenberch byden overgodt / groot ontrent derdalff hont lants bepaelt oost Mr. Ariaen van Stoutenborch / suyden die gribsche wech / west ende noorden tgasthuys binnen Rhenen.
14. Noch drie ackeren lants ghelegghen op Heymenberch groot ontrent een halff merghen / bepaelt oost zuyden ende west Mr. Ariaen van Stoutenborch / Noorden die gribsche wech /
- fo. 28 15. Noch vier ackeren lants groot ontrent derdalff hont lants ghelegghen ut supra / bepaelt rontsom Mr. Arien van Stoutenborch /
16. Noch drie ackeren lants oock aldaer ghelegen groot ontrent anderhalff merghen rontsom bepaelt Mr. Arien van Stoutenborch /
17. Noch vier ackeren lants groot ontrent derdalff merghen lants / bepaelt oost die kercke van Renen / suyden die gribsche wech / westwaert westerholt / noorden Meyster Arien van Stoutenborch /
18. Noch een plexken lants groot ontrent anderhalf merghen / bepaelt oost Heyndrick beyer suyden die Coe M^{ts} bosch ende wordt gheenaemt die Koerhovel ²¹⁾.
19. Noch vyf ackeren lants groot ontrent anderhalff merghen / bepaelt oost Heyndrick beyer / suyden die Coe M^t ende Stijn bruyn West die kerck van Renen / Noorden die Coe Mat.
20. Noch een acker lants groot twe hont lants bepaelt oost ende west de Coe Mat suyden den Rynstroom / noorden Heynderick beyer /
22. Noch twe ackeren groot ontrent twe hont lants bepaelt oost die suydtoost de Coe Mat Noordtoost dat Heylich cruys gilde binnen Renen noordtwest die gribsche wech / suydtwest Jan Coendertsz. slot.
- . Noch twe ackeren groot ontrent twe hont lants bepaelt oost die Coe Mat / suyden die gribsche wech / west die kercke binnen Renen / noorden die ghemeen wech /
23. Noch een acker groot ontrent onderhalff hont lants / bepaelt suydtoost die gribsche wech / zuydtwest dat Convent binnen Renen, Noordtwest die ghemeen wech / noordtoost Ariaen roelofsz. erffgenamen /
- fo. 29 24. Noch een placxken lants groot ontrent een hont lants ghelegghen op Clieft ²²⁾ / bepaelt oost ende noorden die Coe Mat / suyden dat lieft ²²⁾ / west die kerck van Renen.
25. Noch een ackerken groot een halff hont lant bepaelt oost Heynderick valckenaer / suyden dat Convent binnen Renen /

²⁰⁾ Welke plaats hier bedoeld wordt, is mij onbekend.

²¹⁾ Koerheuvel, Coeren; uitkijken. Een koerhuis was een wachthuis bij een middeleeuwse stad, hier Rhenen. (Vgl. W. v. Iterson, De historische ontwikkeling van de rechten op de grond in de provincie Utrecht, Leiden 1932 Deel I band I bldz. 111. H. J. Moerman † a.w. in voce koer. M. Schönfeld, Veldnamen in Nederland 1950 bldz. 156).

²²⁾ Welke plaats hier bedoeld wordt, is mij onbekend.

west ende noorden Joffer kraecx.

26. Noch twe ackeren lants groot ontrent vier hont lants / bepaelt suyden westerholt oost ende west Joffrou kraecx / noorden dat Convent binnen Renen /

27. Noch twe ackeren lants groot ontrent vier hont lants bepaelt suyden ende west dat Convent binnen Renen / noorden ende oost Joffrou Kraecx.

28. Noch een acker groot ontrent twe hont lant bepaelt oost dat Convent voorsz. / suyden die kerck binnen Renen / west Styn bruynen Noorden Jasper goertssz.

29. Noch een viercant stucxken groot ontrent een halff hont lants, bepaelt oost Styn bruynen, suyden ende noorden die Cathuyzers buyten Utrecht, west den Horsterwech.

30. Noch een acker lants groot ontrent een hont lants bepaelt oost Styn, bruynen, suyden Evert Janssz. west den Horsterwech, Noorden Joffrou Kraecx.

31. Noch twe ackeren lants groot ontrent acht hont lants bepaelt oost den Horsterwech, suyden tConvent binnen Renen, west Joffrou Kraecx noorden Evert Janssoen.

fo. 30 32. Noch een acker lants groot ontrent anderhalff hont lants bepaelt oost ende west dat Convent binnen Renen, suyden Styn bruynen, noorden Evert Janss. /

33. Noch een acker lants groot ontrent anderhalff hont lants, bepaelt oost die Commenduer tot Renen, suyden Evert Janssz. / west dat Convent voorsz., noorden Jasper goertssz.

34. Noch een ackerken groot ontrent een hont lants bepaelt oost die gheemeen wech, suyden Evert Janssz., west die Commenduer tot Renen, noorden dat Convent binnen Renen.

35. Noch een ackerken groot ontrent een hont lants bepaelt oost die gheemeen wech, suyden dat Convent binnen Renen, west Willem van Harn, noorden Evert Janssz.

37. Noch twe ackeren groot ontrent driehont lants, bepaelt oost oost, zuyden ende noorden Willem van Harn, west dat Convent binnen Renen met Styn bruynen.

37. Noch twe ackeren groot ontrent driehont ants, bepaelt oost Styn bruynen, suyden west ende noorden dat Convent binnen Renen /

38. Noch twe ackeren groot ontrent vier hont lants bepaelt suydtoost dat gasthuys binnen Renen, suydwest Joffrou Kraecx, noordtwest Styn bruynen, noordtoost Willem van Harn /

39. Noch een viercant stucxken gheenaemt die molenwerff groot ontrent twe hont lants, bepaelt oost den Horsterwech, suyden Joffrou Kraecx, west wy prebendaten selfs, noorden dat gasthuys binnen Renen /

40. Noch drie ackeren lants gheleghen achterberch, groot ontrent acht hont lants, bepaelt suydtoost ende suydtwest die Herps, noordtwest Evert Janssz. noordtoost dat Convent binnen Renen.

D. PHILIPS

EXCURSIE RIJNHUIZEN OP 17 MEI

Reeds nu wordt de aandacht van de leden gevestigd op de excursie van Oud-Utrecht naar het kasteel Rijnhuizen te Jutphaas op zaterdag 17 mei. Nadere mededelingen volgen in het maandblad van mei.

Het bestuur was genoodzaakt de eerste zomerexcursie ruim een maand te vervroegen omdat het kasteel Rijnhuizen weldra een andere bestemming zal krijgen. Het is thans nog in zijn oude staat te zien. Laat men alvast de datum 17 mei noteren. De gebruikelijke voorjaarsexcursie in de stad Utrecht wordt naar juni verschoven.

RESTAURATIES EN VONDSTEN TE UTRECHT

Van de restauratie van het in 1551–1554 gebouwde bastion Manenburg is een gedeelte voltooid. Dit gedeelte omvatte het overwelfde portaal ¹⁾ met de zijmuren van de middengang.

* * *

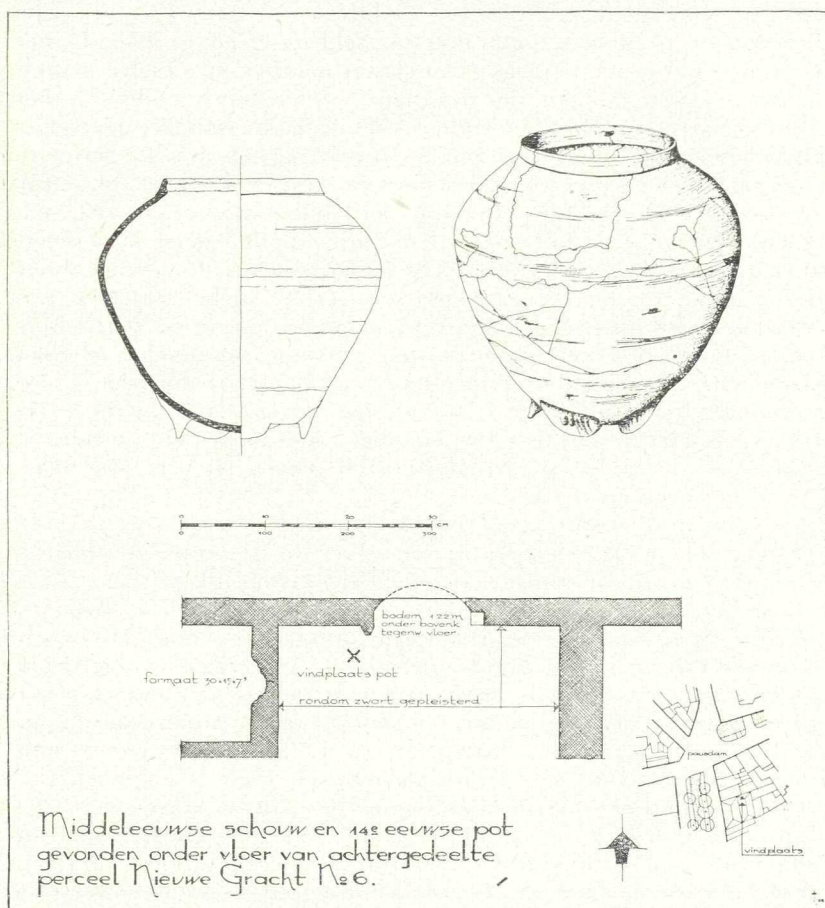
Zoals bij de beschrijving van het huis Vismarkt 4 in het vorige nummer ter sprake kwam, hebben er reeds in de middeleeuwen een groot aantal stenen huizen in Utrecht gestaan. In dit verband is het van belang een vondst te vermelden, welke het vorig jaar werd gedaan bij een inwendige verbouwing van het pand Nieuwe Gracht 6. Onder de vloer van het achtergedeelte bevond zich namelijk nog een gedeelte van het opgaand werk van een gemetselde schouw (zie afbeelding). Blijkens muurresten ter weerszijden daarvan moet deze schouw in een vrij klein vertrekje hebben gestaan. Het baksteen formaat bedroeg ca $30 \times 15 \times 7,5$ cm; het metselwerk kan zeer wel nog uit de 14de eeuw dateren. Naast de schouw lagen de scherven van een pot, welke nog in elkaar gelijmd kon worden en die blijkens zijn vorm vermoedelijk ook 14de eeuws ²⁾ is.

* * *

De restauratie van de werfmuren, behorende bij de percelen Oude Gracht 405 en 407 is voltooid. De indeling van de muur bij nr. 405 (waarachter zich twee kelders bevinden) is practisch ongewijzigd gebleven, die van nr 407 is iets veranderd doordat de deur nu in de as van de kelder is geplaatst.

¹⁾ Zie voor afbeelding en plattegrond: E. J. Haslinghuis, De Ned. Monumenten van Geschiedenis en Kunst, II-I, de gem. Utrecht, ('s Gravenhage) 1956, blz. 50–53.

²⁾ Datering van J. G. N. Renaud te Amersfoort.

HET KERKORGEL TE BENSCHOP

In het novemhernummer 1957 van Oud-Utrecht schrijft de heer W. Stoker: „Wat de oorzaak is dat het wapen van de familie De Milan is aangebracht op het orgelfront van de hervormde kerk te Benschop is mij nog niet bekend. Wel weet ik dat de familie daar verschillende bezittingen heeft gehad”.

Het zij mij vergund mee te delen, dat volgens het resolutieboek Benschop in een adres aan hare hoogheid gouvernante Anna in 1754 wordt medegedeeld, dat „de heer De Milan de Visconti, secretaris van

haar ed. mog. de heeren staten 's lands van Utrecht, die desselfs buytenplaats in dese schoutambte is hebbende, en gedurende het somersaizoen, sig des sondays genoegsaam regulier op deselve buiten plaats is bevindende en de godsdienst alhier bijwonende" in het redres (herstel) van het inwendige van de kerk „sonderling welgevallen hebbende, niet alleen ten sijnen prive-kosten desselfs gestoelte in de kerk laat vernieuwen op eene wijze best convenabel (passend) voor de kerk en met de schikking der andere gestoeltens overeenkomende, maar daarenboven een doceur aan de voors. kerk heeft willen doen, zich heeft gedeclareerd, vermits het psalmgesang alhier door de onkunde der kerkgangeren seer gering, en het dus voor een voorsanger seer difficeel (lastig) was, om een goede en stichtelijke melodie te houden, ten sijnen kosten een orgel in deselve te doen maken" enz. Schout en borgermeesteren van Benschop oordelen „door ervarenheit hiervan allesinds bewust, dat de reflectie van heer De Milan gefundeert, en het tot meerder orde van den godsdienst strekken de soude wesen" enz. te moeten profiteren van „die gene reuse aanbieding en heilsaam oogmerk".

Toen het instrument klaar was, kwam men voor de moeilijkheid dit orgel ook te bespelen. Er waren er in die tijd niet zovelen op het platteland die de kunst verstonden dit behoorlijk te doen.

Toch kon in de vergadering van „den heere provisioneel drossaard en rentmeester der baronie Ysselsteyn, mitsgaders schout en borge-meesteren van Benschop", gehouden op 9 april 1755, medegedeeld worden „dat er sig reeds enige personen als sollicitanten tot het waarnemen van hetselve hadden opgedaan, onder andere de dogter van de schoolmeester te Ysselsteijn H. van Lokhorst". De sollicitanten hebben proeven van hun kunst afgelegd en toen is gebleken dat Catharina van Lokhorst de anderen in de „konste verre overtrof", waarom ze dan ook tot organiste werd benoemd en wel op een traktement „van sestig guldens" per jaar. Dit meisje woonde wel een uur gaans van de kerk, maar dat schijnt geen bezwaar geweest te zijn. Ik stel mij voor dat de gever van het orgel, baron De Milan de Visconti, en ook anderen, het meisje dikwijls meegenomen hebben naar de kerk. Dan behoefde ze slechts een kwartier te lopen.

Catharina heeft haar taak volgehouden tot 1775 dus ruim twintig jaar. Toen is ze opgevolgd door Hendrik Willem Smit. Deze kreeg behalve zijn traktement van f 60.— ook nog een nieuwjaarsgift van f 10,10. Het traktement van de organiste werd na verzoek, over „het gemene land" omgeslagen.

De maker van het prachtige orgel was J. H. Hartman Baltuszoon te Utrecht.

E. VAN OOSTEROM

ACHTERSTALLIGE AANKONDIGINGEN.

(Vervolg)

VI. KUNST EN KUNSTENAARS

Kunstreisboek voor Nederland III. Amst. 1949. Overijssel, Utrecht, Gelderland.

Hierin korte beschrijvingen van verschillende kerken en gestichten.

M. D. Ozinga, De romaanse kerkelijke bouwkunst (serie: De schoonheid van ons land). Amst. 1949.

O.a. Pieterskerk, Janskerk, Mariakerk, Nicolaaskerk te Utrecht.

Dez., met medewerking van R. Meischke, De gothische kerkelijke bouwkunst. (Serie: De schoonheid van ons land). Amst. (1953).

O.a. De Utrechtse Domkerk en Domtoren met hun voorgangers en derivaten.

P. H. N. Briët en P. H. Cuperus, Ghijsbert Thöniszoon van Vianen en Peter Janszoon van Cooten, een vrijwel vergeten bouwmeesters-combinatie uit onze gouden eeuw. In: Bouwkundig Weekblad 1953, blz. 33-47.

E. Neurdenberg, De Utrechts-Haagse bouwmeester-beeldhouwer Adriaan Frederiksz. van Oudendyck en de beelden op de poort van het weeshuis te Buren. In: Bulletin Kon. Ned. Oudheidk. Bond 6e Serie IV, 1951, blz. 29-34.

D. P. R. A. Bouvy, Middeleeuwsche beeldhouwkunst in de noordelijke Nederlanden, Amst. 1947, 249 blz., 224 afb.

Uiteraard krijgt de Utrechtse kunst, vooral die van de 15de eeuw, uitvoerige behandeling.

J. Leeuwenberg, Het werk van de Meester der musicerende engelen en het vraagstuk van Jacob van der Borch opnieuw onderzocht. In: Oud Holland 1949, blz. 164-179.

P. T. A. Swillens, De Utrechtse beeldhouwer Adriaan van Wesel, ± 1420- (na) 1489. Enige aanvullende mededelingen. In: Oud-Holland 1951, blz. 228-233.

Het hoofdartikel, verschenen in Oud-Holland 1949, werd geresumeerd in het maandblad van Oud-Utrecht, 1949, blz. 56-60.

H. Th(unnissen), Het St. Martinusstandbeeld te Utrecht. In: Het Gildeboek, XXX, 1948, blz. 31.

Het ruiterbeeld van St. Maarten door Alb. Termote vóór de St. Martinuskerk.

K. G. Boon, Scorel en de antieke kunst. In: Oud-Holland 1954, blz. 51-53.

C. H. de Jonge, Het z.g. Wezelaar-triptiek van Jan van Scorel. In: Oud-Holland, 1954, blz. 189-199.

H. E. van Gelder, Moro's goudsmid. In: Nederl. Kunsthistorisch Jaarboek I, 1947, blz. 47—59.

Conclusie:....., dat allerwaarschijnlijkst het Mauritshuis in een zijner meest bekende werken de beeltenis bewaart van Nederlands grootsten medailleur, den Utrechenaar: Steven Cornelisz. van Herwijck, geschilderd door den anderen grooten Utrechtschen kunstenaar Anthonis Mor van Dashorst, beiden van internationale faam".

R. van Luttervelt, Joost Cornelisz. Droochsloot en zijn werken voor het St. Barbara- en Laurentiusgasthuis te Utrecht. In: Nederl. Kunsthistorisch Jaarboek I, 1947, blz. 113—136.

J. R. Judson, Gerrit van Houthorst, A discussion of his position in Dutch art. 's-Grav. 1956, 131 blz. Utrechts proefschr.

In de boekhandel-editie zal ook de „catalogue raisonné" worden opgenomen.

A. Staring, Weinig bekende portrettisten VI. Adriaen IJsselsteijn. In: Oud-Holland 1947, blz. 53—59.

A. IJsselstein was werkzaam te Utrecht 1652—1684.

R. van Luttervelt, Een nieuwe aanwinst voor de Historische Afdeling van het Rijksmuseum: een schilderij van J. B. Weenix. In: Bulletin v.h. Rijksmuseum 3, 1955, blz. 9—16.

Representatieve voorstelling van de tocht van Johan van Twist, fiscaal van de vloot, ambassadeur van de Oost-Ind. Compagnie naar de sultan van Visiapoer. Op de achtergrond de blokkade van Goa. — Jan Baptist Weenix was te Utrecht werkzaam o.a. van 1649—1663 (†).

M. E. Houtzager, Opmerkingen over het werk van Hendrick Terbruggen. In: Ned. Kunsthist. Jaarb. 1955, blz. 143—150.

Naar aanleiding van de aankoop van het schilderij „De arme Lazarus" door het Centraal Museum.

G. J. Hoogewerff, De geschiedenis van de St. Lucasgilden in Nederland. (Patria-serie) XLI, Amst. 1947, 245 blz.

O.a. over de keuren van het St. Lucasgild te Utrecht; het schilderscollege aldaar; het schildersgild te Amersfoort.

J. W. C. van Campen, Kunstlievende varia. In: Historia 1950, blz. 121—125 en 145—149.

Bijzonderheden over het genootschap Kunstliefde.

W. Enzinck, Otto van Rees. Helmond, 23 blz.

C. H. de Jonge, Utrechts zilver op de tentoonstelling Oude Kunst uit Utrechtsche kerken en gasthuizen. In: Historia 1944, blz. 97—105.

Th. M. Duyvené de Wit-Klinkhamer, Diana en Actaeon door Paulus van Vianen. In: Ned. Kunsthist. Jaarb. VI, 1955, blz. 185—190.

Th. van der Velden, Jan Eloy Brom. In: Het Gildeboek XXXVI, 1954, blz. 4—13.

B. Jansen, Laat-gothisch borduurwerk in Nederland. 's Gravenh. 1948, 162 blz., 21 afb. Proefschrift Utrecht.

A. E. Rientjes, Borduurwerk in de gilden en kloosters van Nederland in vroeger eeuwen. In: Het Gildeboek 1949, blz. 44.

Geeft vele aanvullingen op de bespreking van het proefschr. van mejuffr. Jansen in Het Gildeboek 1948.

A. Hulshof, met medewerking van C. H. de Jonge, „Velours d'Utrecht". In: Historia 1943, blz. 3—11.

Nederlandse kunstindustrie 18e eeuw. Velours d'Utrecht is geen fluweel, maar trijp. De refugie Daniel Havart te Utrecht wordt nogal eens als eerste fabrikant genoemd. De zaak blijft echter onzeker. Van Utrecht is de fabricage weer naar Frankrijk overgegaan.

A. Bijvanck, Noord-Nederlandse miniaturen. I. Een Utrechtse bijbel van 1432 in het British Museum. II. Een getijdenboek van omstr. 1475 te Utrecht. In: Bulletin Kon. Ned. Oudh. Bond, 5e serie 1947, blz. 115—117. III. Utrechtse miniaturen van omstr. 1485. In: idem, 6e serie 1948, blz. 64—65.

Dez., Un nouveau livre d'heures de l'Ecole d'Utrecht. In: Scriptorium I, 1947, blz. 106—118.

A. Hulshof, Utrechtsche parelen. Utr. 1944, 275 blz.

Voor het merendeel herdrukken van artikelen over kostbare handschriften en zeldzame boekwerken in de Univ. Bibliotheek, o.a. over het Utrechts Psalterium.

M. A. Vente, Proeve van een repertorium van de archivalia betrekking hebbende op het Nederlandse orgel en zijn makers tot omstreeks 1630. Verhandelingen Kon. Academie van België, Klasse der schone kunsten X, 2, 1956, 230 blz.

Gegevens o.a. over Abcoude, Amersfoort, Baarn, Kockengen, Rhenen, Utrecht en Wijk bij Duurstede, voor het merendeel verwijzingen naar andere publicaties, met name naar het in 1942 verschenen proefschrift van de schr. „Bouwstoffen tot de gesch. van het Nederl. Orgel... in de 16de eeuw".

G. A. C. de Graaf, Pieter Hellendaal. In: Mens en melodie 1950, blz. 241—244.

18de eeuwse componist, in 1732 op elf-jarige leeftijd tot organist van de Nicolai-kerk te Utrecht aangesteld (tot 1737). In 1799 te Cambridge overleden.

W. J. Rust, Nederlands porselein, Amst. 1952, met 100 afb.

O.a. over porselein van Weesp, Loosdrecht en Ouder-Amstel.

VII. PERSONALIA

——— [Aan Utrecht gewijde aflevering van] Maatstaf, Maandblad voor letteren IV, 1956, Oct./Nov., blz. 433—592.

O.a.: H. E. van Gelder over Nicolaas Beets en Jacob Geel; Annie Salomons: Herinneringen (o.a. over prof. Vogelsang); W. Paap over Hendrik Marsman; Lod. van Deyssel (†) over dez.; C. A. Schilp o.a. over Coen Graadt van Roggen, Erich Wichman, Dada in Utrecht; B. de Goede over C.C.S. Crone; A. I. van Deinse over Utrechtse particulariteiten. Verder Utrechts getinte belletrie.

——— Een boecxken gemaket ende bescreven van suster Bertken die LVII iaren besloten heeft gheseten tot Utrecht in die buerkercke. Naar de eerste uitgave van Jan Berntsz. Utrecht 1516 opnieuw uitgegeven met een inleiding en aantekeningen door dr. C. Catharina van de Graft. — Zwolse drukken en herdrukken voor de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te Leiden, nr. 9. Zwolle 1955, 123 blz.

W. H. de Beaufort, Mr. dr. L. H. N. Bosch, ridder van Rosenthal, commissaris der Koningin in de provincie Utrecht van 1 Juni 1934 tot 1 November 1946. In: Provinciale Almanak voor Utrecht, 1949, blz. 7—11.

R. R. Post, Mgr. dr. Gisbert Brom. In: Mededelingen van het Nederl. Historisch Instituut te Rome. 3e R. IX 1957, blz. 148—162.

E. van Everdingen, C. H. Buys Ballot 1807—1890. 's Gravenh.-Antw. 1953. 222 blz.

W. J. A. Schouten, Buys Ballot, stichter van het K.N.M.I. Amst. (1953) 16 blz.

Populaire levensbeschrijving in de A.O.-reeks, nr. 495.

——— Van Genechten. Zijn berechting en veroordeling. Amst. (1947). 80 blz.

Nr. 2 van de door het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie uitgegeven processen.

J. H. Sypkens Smit, Leven en Werken van Matthias van Geuns, m.d. 1735—1817. Assen (1953). 616 blz. Proefschrift Groningen.

W. H. J. W. Deelman, Stichtse leden der familie van Hemert(en) in de 14de en 15de eeuw. In: De Nederlandsche Leeuw 1952, kol. 162—171.

S. F. H. J. Berkelbach van der Sprenkel, Ds. J. R. Immink, pionier der pacificatie van rechts- en vrijzinnigen in de Ned. Herv. Kerk. Amst. (1946) 38 blz.

Alb. Kuyle, Zoon van Ameland, Utr. 1946, 31 blz.

Populair levensverhaal van dr. J. de Jong, aartsbisschop, bij gelegenheid van zijn kardinaalsbenoeming.

H. W. F. Aukes, Kardinaal de Jong. Utrecht-Antwerpen 1956, 569 blz.

Dez., Het voorgeslacht van kardinaal de Jong. Utr.-Antw. 1955, 146 blz.

H. J. Vonk, In memoriam H. J. Jordan, hoogleraar aan de Rijks-Universiteit te Utrecht. Utr. 1946, 23 blz.

J. Baert, Jan Kops, pionier van Hollands landbouw. 's Gravenh. 1943, 89 blz.

G. Snijders, Friedrich Adolph Lampe. Harderwijk 1954, 175 blz. Proefschrift Utrecht.

D. van Heel, Doctor Herman Lethmaet. Gouda 1950.

Herman Lethmaet (Goudanus) was deken van St. Marie 1530–1555; vicaris-generaal van bisschop George van Egmond.

A. Hulshof, De haan van prof. Loncq. In: *Historia* 1943, blz. 232–234.

Albasten haan, geschenk van een patiënt te Rome aan prof. Loncq, hoogleraar in de geneeskunde te Utrecht, † 1887. Thans in het Universiteitsmuseum.

J. Homan van der Heide en J. M. Figee, Mussert als ingenieur. Utr. 1944, 424 blz.

——— Het proces Mussert, 's Gravenh. 1948, 344 blz.

Uitgave van het Rijksinstituut voor oorlogsdocumentatie.

J. B. L. Hol en J. P. Bakker, Prof. dr. Karl Oestreich 1873–1947 †. In: *Tijdschr. v.h. Kon. Ned. Aardrijksk. Genootschap* 1948, blz. 1–18.

M. van Rhijn, Nieuwe gegevens over van Oosterzee. In: *Ned. Arch. voor kerkgeschiedenis* 1949, blz. 34–48.

Zie ook 1940, blz. 129–141 (J. J. v. Oosterzee en A. L. G. Bosboom-Toussaint) en blz. 193–210 (van Oosterzee en zijn buitenlandse relaties).

Z. W. Sneller, Opzoomer en Fruin. *Meded. Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen*. N.R. dl. 12, nr. 10, 21 blz.

W. Eldering-Niemeyer, De wiskundige L. Praalder (1711–1793), lector der Fundatie van Renswoude. In: *De Verzekeringsbode* 1954, nr. 35.

P. van der Esch, Jacobus Ludovicus Conradus Schroeder van der Kolk 1797–1862. *Leven en Werken*. Z.pl. (1954). 197 blz. Proefschrift Amsterdam.

A. W. van de Bunt, Een Utrechtenaar in de 17de eeuw. Jhr. Godard Willem van Tuyll van Serooskerken. In: *Historia* 1949, blz. 6–11.

——— Willem Vogelsang 1875–9 Augustus 1950. *Commentarii. Aangeboden door zijn vrienden ter gelegenheid van zijn vijf en zeventigste verjaardag*. (Utr. 1950), 73 blz.

Hierin o.a. opsomming van de onderwerpen door V. op zijn colleges behandeld en zijn bibliografie.

——— In memoriam Willem Vogelsang 1875–1954. (Utr. 1955), 28 blz.

Uitingen van vrienden en vakgenoten bij zijn overlijden in de herdenkingsbijeenkomst van de Acad. Senaat en bij de samenkomst in het Kunsthistorisch Instituut.

W. Vogelsang, Veertig jaren kunstgeschiedenis aan de Universiteit te Utrecht. *Afscheidscollege*, Utr. 1947, 23 blz.

A. W. Byvanck, J. V. C. Bakker-Hefting, R. Schulte Nordholt-Treep, P. T. A. Swillens, (Artikelen ter herdenking van prof. Vogelsang). In: *Nederl. Kunsthist. Jaarb.* 1955, blz. 1–20.

——— Vooy's voor de Vooy's. Hulde-nummer van De Nieuwe Taalgids ter gelegenheid van de 80ste verjaardag van prof. dr. C. G. N. de Vooy's op 26 mei 1953, 46e Jrg. Bijzondere aflevering, 131 blz.

C. B. van Haeringen, In memoriam prof. dr. C. G. N. de Vooy's. In: Sol Iustitiae, 18 nov. 1955.

W. Eldering-Niemeijer, De Utrechtse tak van de familie (van) Wachendorff. In: De Stichtse Heraut 1955, afl. 8.

J. van Genderen, Herman Witsius. 's Gravenh. 1953, 279 blz. Proefschrift Utrecht.

J. Meyer, Bibliografie van de geschriften van dr. Jacob Zwarts, 1915—1940. Bijlage van Habinjan. Officieel orgaan van de P. I. G. te Amsterdam, IV, 1951, nr. 3, 16 blz.

VIII. GEDENKBOEKEN

——— 25 jaren PUEM, 1916—1941. (Utr. 1941), 206 blz.
Provinciale Utrechtsche electriciteitsmaatschappij.

——— Gedenkboek Pegus 1922—1947. (Utr. 1947), 106 blz.
Provinciaal en gemeentelijk Utrechtsch stroomleveringsbedrijf.

——— 50 jaar electriciteit en vervoer in de Domstad, uitgegeven ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het electriciteitsbedrijf en het vervoerbedrijf der gemeente Utrecht 1905—1955. (Utr. 1955), 84 blz.

(C. Westrate en Th. J. Visser), Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Bank te Utrecht 1898—1948. Utr. 1948, 398 blz.

——— 1854 Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut 1954. 's Gravenh. 1954, 469 blz.

A. H. Kruyt, Stuurman langs de melkweg 1926—1951. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Melkcontrôlestation te Utrecht en het zilveren jubileum van de directeur S. Stuurman. (Utr. 1951), 188 blz.

——— Werkspoor 1827—1952. Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het honderd vijf en twintig-jarig bestaan op 9 Februari 1952. Amst. 1952, 388 blz.

——— Van vonk tot vlam (1917—1947). Gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het dertigjarig bestaan van de N.V. Drukkerij en Uitgeverij Lumax te Utrecht. (Utr. 1947). Ongepagineerd (80 blz.)

——— 25-jarig jubileum N.V. Sigarenfabriek Denova. G. Witteveen, Utrecht 1919—1944. (Utr. 1944), 26 blz.

——— Vijf en zeventig jaar superfosfaat. Gedenkboek ter gelegenheid van het vijf en zeventigjarig bestaan van het superfosfaatbedrijf in Nederland. Utr. 1953, 174 blz.

Albatros Superfosfaatfabrieken N.V., gevestigd te Utrecht.